

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Mededelingenblad van de
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek

Sint-Guthago

Nr. 571

P209467

oktober 2025

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;

BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.

Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist

Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Het mededelingenblad hoort bij *Rond de poldertorens*, het ledenblad van Sint-Guthago, en verschijnt maandelijks behalve in januari, juli en augustus.

**Geschiedkundige Kring Sint-Guthago
van de Zwinstreek
Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw**

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist

Correspondentieadres : Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitter :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 0495 12 45 29

caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofdredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tilleman, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tilleman@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing: Landschap, flora en fauna in de West-Vlaamse Zwinstreek: een etno-ecologisch onderzoek

Wanneer : zondag 19 oktober 2025 om 10 u.

Waar : Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300 Knokke-Heist. Parkeerplaat verplicht.

Reserveren : Uitbalie Scharpoord, 050/630.430.

Planten-ecoloog- en landschapsdeskundige Arnout Zwaenepoel interviewde in opdracht van de provincie West-Vlaanderen meer dan 80, hoofdzakelijk oudere bewoners van de Zwinstreek. Hij liet hen vertellen over hun kennis van het landschap en de natuur in de Zwinstreek, van na WOI tot de eeuwwisseling. Landbouwers, herders, vissers, jagers, stropers, vogelvangers, vogelringers, steenbakkers, conservators, waterbeheerders, heemkundigen, natuurbeschermers, visserijbiologen, historici, en archeologen vertelden hem hun wedervaren in dit gevarieerde landschap van strand, duinen en polders, dijken, waterlopen, kleiwinningsputten, weiden en akkers. De mondelinge verhalen leverden een schat aan informatie op die nergens eerder neergepend werd.

Arnout kaderde de mondelinge verhalen met geografische, natuurwetenschappelijke en historische literatuur en illustreerde ze met talrijke kaarten en foto's uit de fotoalbums van de vertellers of nieuw gemaakte foto's van natuurfotografen. Deze etno-ecologische kijk op de Zwinstreek levert ons ook meer kennis op, hoe we in de toekomst met dit boeiende en gevarieerde landschap kunnen omgaan, met respect voor het verleden.

Verslag bezoek Ten Houcke Boven

Op zondag 28 september was een flinke groep van wel 37 leden van St.-Guthago te gast op de hoeve “Ten Houcke Boven” in het Kleine polderdorpje Hoeke. Doel was een kennismaking met “Houcke” als Zwinhaven of voorhaven van Brugge in de 13e tot 16e eeuw. Gids terplekke was ons bestuurslid Jan Tilleman. Jan is hier geboren en getogen waardoor hij als geen ander kon ervaren dat er op deze plek ooit wel wat meer dan enkel landbouwactiviteit moet plaats gevonden hebben. Als jong gastje hielp hij al spoedig mee bij de werkzaamheden op het veld zoals onkruid uit hakken in de bieten en aardappelen. Op vele plekken trof hij tal van potscherven uit lang vervlogen tijd aan. Jaar na jaar lagen ook oude munten aan het oppervlak. Samen met nog andere zaken belandden deze in de zakken van onze Jan. Met de tijd werd duidelijk dat geijkte - en andere gewichtjes alsook muntgewichten deel werden van een uitgebreide privé verzameling. Het hek was helemaal van de dam toen Jan op 13 jarige leeftijd van vader Gerard de opdracht kreeg om met spade en schop de bestaande mestput te vergroten. Er werd namelijk aan gedacht om de veestapel uit te breiden want onze Jan zou op deze hoeve ook boer worden in het voetspoor van zijn voorvaderen. Nog maar goed en wel met het karwei begonnen stootte Jan op een klein ivoren beeldje van nog geen 10 cm groot. Pas 15 jaar later zou blijken dat deze vondst het heft of handvat een scheidelprieme uit het begin van de 13de eeuw was. Met zo’n haarnaald werd een split in het haar getrokken. Een dagelijks gebruiksvoorwerp in kunstig uitgevoerd sculpteerwerk duidt op een zekere luxe. Door deze vondst groeide de interesse in het lokaal verleden zeer heftig.

In de winter van 1986-87 vond Jan op het geploegde veld grenzend aan de hofplaats 2 aan elkaar passende scherven van een steengoed kannetje. In de veronderstelling meer stukken van de kan te vinden is Jan hier beginnen opgraven. Al spoedig bleek de ondergrond onder de ploegvoor een heel ander voorkomen te hebben dan normaal het geval is. In de plaats van een moederaarde in grijs-beige kleur trof hij een zwart-bruine humusrijke ondergrond aan. Na een 10 tal minuten peuteren in de grond kwam al een koperen naald met een lengte van ca 7 cm tevoorschijn. Aan de ene kant is een oogje gesmeed op de ronde steel. Het ander einde naar de punt toe is drievlakkig omgesmeed. Bij verder uitgraven in de grond kwam uiteindelijk veel schervenmateriaal tevoorschijn maar helaas geen stukken meer van de verhoopte kan. Meerdere schervenconcentraties van ander vaatwerk resulteerden in de reconstructie van grote gedeeltes van kookpotten, braadpannen en schenkkannen. Evenzeer bevonden zich in de bodem resten van eierschalen, mossel- en oesterschelpen, beenderen van allerlei huisdieren, rugwervels van kabeljauw enz. Toen werd wijlen Bieke Hillewaert aangesproken voor advies en determinatie. Na verloop van tijd bleek dat er een Laat Middeleeuwse afvalkuil ontdekt was. Finaal werd vastgesteld dat de kuil verder door liep, een huidige gracht kruiste om dan uit te monden in een vroegere laag gelegen depressie. De totale lengte bedroeg aldus een 26 tal meter.

Half weg de jaren negentig werd nog een andere, heel ondiep gelegen afvalkuil onderzocht. Hieruit kon een mooie kom in reducerend gebakken zwart aardewerk gereconstrueerd worden. Topstukje uit dit vondstencomplex was een klein ivoren knoopje met een diameter van 8 mm.

De benaming “Ten Houcke Boven”

Aan de muur van het woonhuis hangt een naambord met daar op de benaming “Ten Houcke Boven”. Deze naamgeving duikt op in meerdere documenten uit de 16e en begin 17e eeuw. Zo vinden we de vermelding in de ommeloper van de Greveningepolder uit 1602. Het 1e begin van die polder is gelegen aan de Hoogstraete nabij (ik citeer) “Ten Houcke Boven, daer David Hellinck op weunt.” Hetzelfde citaat vinden we ook terug in de omloper van de stad Houcke anno 1554. Aan de hand van aanvullende nota's in de verschillende omlopers hebben we de opeenvolgende bewoners op de hoeve kunnen weerleggen van halfweg de 16e eeuw tot op heden. Vanaf 1908 tot 2017 was het wel eenvoudig want de familie Tilleman was hier ruim 100 jaar woonachtig als boerenfamilie.

Kristiaan Dillen wist tijdens zijn opzoeken voor zijn doctoraat over Hoeke aan Universiteit Gent de tot heden oudst bekende vermelding van Ten Houcke Boven op te diepen uit de stadsrekeningen van Houcke. In de rekening van februari 1505 tot maart 1506 staat vermeld:

Item betaelt bij den b(urge)meester van schepenen
Vander stede calside te doen makene upde
Hooghstrate te Houcke boven de somme van 2 lb par.

De “Hoogstraete” was een belangrijke weg uit de tijd dat Hoeke als Zwinhaven fungeerde. Hij was aangelegd op de Krinkeldijk en daardoor hoog gelegen. De Krinkeldijk is op zijn beurt de benaming voor een gedeelte van de “Evendijk B”. Zo komen we bij de oudste inpoldering ten noorden en oosten van Brugge. In dit oorspronkelijke waddengebied is men omstreeks het jaar duizend begonnen met een boogvormige dijk aan te leggen door de hoogste punten met elkaar te verbinden. Vandaar dat deze dijk niet rechtlijnig is zoals we zien bij veel jongere inpolderingen. Die eerste dijk was gemiddeld een 75 tal cm. hoog. Hij vertrok van aan een hoger gelegen kreekruig in Koolkerke en kwam via Damme naar

Oostkerke. In Damme heeft hij nu de naam “Romboutswervedijk”. Van Oostkerke tot in Hoeke is het de “Krinkeldijk” tot aan een van nature hoger gelegen barm of berm waarmee een rechte hoek gevormd wordt. In rand kan worden vermeld dat de benaming Hoeke, hier wel zijn oorsprong kan vinden. Deze berm gaat in noordwestelijke richting over in de Bloedlozedijk op het grondgebied van Westkapelle. Daar vinden we aansluiting met de Kragendijk naar Heist en Zeebrugge. De nu nog genoemde straten Evendijk, Evendijk-Oost en Evendijk-West zijn er deel van de eerste inpoldering. Op het grondgebied Blankenberge vormt de Zeebruggelaan het sluitstuk van de Evendijk B tot aan de Blankenbergse dijk die de basis is vanuit Brugge. Ten Westen van de Blankenbergse dijk treffen we de Evendijk A aan.

De hoevegebouwen

We hebben hier te maken met een typische langgevel hoeve. Ze is met de korte kant gericht naar de kerktoeren van Sint-Anna Ter Muiden. Naarmate de landbouwactiviteit door de eeuwen heen steeds belangrijker werd, zien we ook uitbreiding van de langgevel. In het woonhuis zit nog een middeleeuwse muur opgetrokken in moefen. (Gebakken op Monikkenrede). In 1421 was dit gebouw zelfs tijdelijk vervallen. (Dit is terug te vinden in de beschrijving van de oevers van het Zwin 1421). In de buitenmuur van de stallen zien we nog een langsmuur van een schuurtje met dichtgemetseld lichtgat. Deze muur van amper een twee tal meter hoogte is opgetrokken met typische gele, platte kleinere moefen uit het begin van de 17e eeuw. Een sterke uitbreiding van het gebouw in de hoogte en naar het oosten toe zien we aan de hand van eerder rood kleurende bakstenen uit de 2e helft van de 18e eeuw. De import van aardappel, suikerbiet en toename van rundvee en paarden, noopten tot deze uitbreiding. De polderboeren stelden het goed met deze vooruitgang, wat zich weerspiegelt in een rijkelijke versiering van de voegen aan de muur.

Het kon er van af om tijd te besteden in het aanbrengen van een dagstreek in de voegen van de muur. Voor het aanbrengen van het strepenpatroon maakte men gebruik van een dagge.

Een volgende uitbreiding vond vermoedelijk plaats in de eerste helft van de 19e eeuw. Dit gedeelte in overwegend gele baksteen was bestemd als graanschuur.

Eind 19e eeuw werd nog eens een stuk met drie poorten met gebogen strek bij gebouwd. Dit was dan het wagenkot met ook het onderkomen voor de sjees waarmee men ter kerke ging. Al dit bijbouwen resulteerde in de langste langgevel in Vlaanderen. Voor wat gans Europa betreft is het de tweede langste langgevel! De koploper bevindt zich in Denemarken. Het geheel hier is 74,76 meter lang wat ongeveer overeenstemt met de lengte van een Boeing 747 ook Jumbo Jet genoemd. (70,66 m). Dit ter vergelijking voor wie een beetje thuis is in de luchtvaart.

De langsgevelhoeve op een foto van kort na 1977

Het middeleeuwse Hoeke

Gaan we echter verder terug in de tijd, dan hebben we hier op Ten Houcke Boven te maken met een heel andere toestand dan het boerenbestaan, met name een nederzetting van kooplieden en scheepvaarders uit het oosten. In het Rijksarchief van Rijsel berust een charter uit 1252 waarin kooplieden uit Hamburg, Bremen en Lübeck van Margaretha van Vlaanderen de toestemming krijgen om zich vanuit Brugge ergens anders langs het Zwin te vestigen. Er is lang aan getwijfeld of die kooplieden deze toestemming effectief ook te baat zouden genomen hebben want een uitgesproken zichtbare haveninfrastructuur was er nergens in het gebied te bespeuren. De vele vondsten op Ten Houcke Boven brachten hierin echter verandering. Het vele importkeramiek afkomstig van zowel Zuid- als Midden- en Noord-Europa weerspiegelt de internationale handel die hier plaats vond. Het vele vondstmateriaal heeft er toe geleid dat naar aanleiding van 750 jaar

Hoeke in 2002 in de pastorie van Hoeke een tentoonstelling kon opgericht worden. Sedert 2004 is de steeds uitbreidende collectie op aanvraag te bezoeken in de schuur van de boerderij.

De rijke handel-en-wandel heeft er toe geleid dat Hoeke in 1274 stadsrechten verkreeg van de graven van Vlaanderen. Hieruit voortvloeiend werd een “Paelboeck” en omloper met de ingelanden opgesteld. Dit register werd gehanteerd bij het innen van belastinggeld. Naar aanleiding van de rechtekking van het Zwin is in 1554 een nieuwe omloper opgemaakt. Dit document, evenals een jonger kopij, zijn bewaard gebleven zodat ze geraadpleegd kunnen worden. Op basis hiervan kunnen we op Ten Houcke Boven het toenmalig stadhuis, een kapel gewijd aan St. Jacob van Compostela en het huis van toenmalig burgemeester Mattheus Dhoman situeren.

Van het bankgebouw, of ook Hanzehuis genoemd, is in de omloper niets meer terug te vinden. In de stadsrekeningen van stad Brugge daarentegen wel. Een citaat in de 15e eeuw vermeldt namelijk dat een aantal schepenen van Brugge zich naar Houcke hebben begeven om; “te gaan zien, het Hanzehuis dat in grooten vreeze stond”. Wellicht door de Elisabethvloed in november van 1404. In de jaren 1990 wilde Jan de opbouw van de Evendijk nagaan door een schacht uit te graven nabij de brughelling ter plaatse de ‘rampe’ genoemd. Op 1.8 m diepte kwam hij half en half op een muurfundering, bestaande uit moefen, terecht. Omdat op deze plek onteigening voor een randweg langs de nieuwe autostrade (A 11) op stapel stond, is Jan ruimer beginnen opgraven. Zo ontdekte hij beeldhouwde kalkstenen elementen van een pinakel, een spits versieringselement uit de gothiek. Dit is een staving voor een gebouw van aanzien. Ondertussen werd de muur verder bloot gelegd door een archeologisch team van Universiteit Gent. De St. Guthagoloden kregen als primeur de muur te zien. We stonden er

ook even bij stil over de hoeveelheid natuurkeien, ooit ballaststenen in de schepen, blootgelegd uit de verharding van de passerende Hoogstraete. In het kader van de onteigening voor de randweg staat hier nog een verder archeologisch vooronderzoek op het getouw. We zien er naar uit.

Naar aanleiding van een proefschrift tot het behalen van de graad van Doctor in de Archeologie door Jan Trachet kwam de ontrafeling van Hoeke's verleden in een stroomversnelling terecht. Mede door georganiseerde opgraving en onderzoek o.l.v. prof. Wim Declercq en een gans team krijgen we stillaan een beeld over de uitgestrektheid en het economisch belang van Hoeke als Zwinhaven. Jan wist de locatie waar ijzerbewerking voor het scheepsherstel plaats vond te situeren. Op de wandeling stapten we verder door tot dicht bij de plek waar een weegsteen van 50 Duitse pond zwaar werd aangetroffen in verharding boven een karrespoor dat zich op een diepte van ca 70 cm aftekent in de Hoogstraete. (Het is nu akkerland dat bewerkt wordt.) We daalden eveneens af in de vallei van het Zwin waar nu nog een gracht als restant van de vaargeul gelegen is. De term linkeroever en rechteroever van het Zwin werd uit de doeken gedaan. Je moet het bekijken stroomafwaarts gericht. De rechteroever is gevormd door de "Dijk van Ouden Moeyen" die in de 17e eeuw de naam Mostaertdijk kreeg, genoemd naar een eigenaar van gronden over de dijk. Jan wees de toehoorders op een plaatselijke verlaging van die dijk. Daarachter in het weiland is een uitschuring door stromend water zichtbaar. Dit is de instroom van overtollig water uit het Zwin geweest. Het moest de bewoning langs het Zwin behoeden tegen overstroming. We hebben namelijk te maken met een potpolder "Sweertspolder" genaamd. Bij mondelinge overlevering van de oude bewoners aan de Zwarte Sluis weten we dat er daar een kleine sluis in de Mostaertdijk gestaan heeft. Dat is ook nog te zien aan de hand van een kleine geul door de dijk. Hierlangs werd bij

lage waterstand het overtollig water terug in het Zwin gelaten. Alle fysische kenmerken van deze potpolder zijn aanwezig, maar op papier is tot op heden nog geen woord over het bestaan ervan gevonden. Mystérieus!

Na deze ontdekkingen werden de gasten getrakteerd met koffie en pannenkoeken bereid door Martine, echtgenote van Jan.

Tot slot was er nog het bezoek met uitleg aan de tentoonstelling met allemaal vondsten van ter plekke in de schuur.

Als anekdote vermeldde Jan één van de weinige vondsten die met een metaaldetector opgediept werd. Met name een zegelmatrijs waarop zich nog was bevond. Na ontcijfering kon het toegewezen worden aan een zekere “Martinus Jahannes Delanghere”. De familie Delanghere bewoonde het stadhuis van Hoeke in de 17e eeuw. (Dit weten we uit een aanvullende nota in de omloper van Houcke.) Het toeval wil nu dat de voornaam van mijn vrouw en ik, Martine en Jan, op dat zegel staan. Ons huwelijk is wellicht van toen al bezegeld!!!!

Tot slot zien we uit naar publicatie over de resultaten van het archeologisch onderzoek gedurende de afgelopen jaren in Hoeke uitgevoerd door het uitgebreid team van Universiteit Gent.

Verslag Jan Tilleman

Op 23 november komt Jeroen Deploige spreken over
Heiligen en hagiografen in het Vlaanderen van de 10de tot 12de eeuw